OM GRUVBRYTNING UR ALUNSKIFFER-BERGGRUND

Är rent vatten och ren miljö på väg att offras, trots all kunskap om de överhängande riskerna, olösta problemen och oöverskådliga miljökonsekvenserna?

Flera utländska bolag prospekterar i dag i alunskifferberggrund runt Kallsjön, längs Storsjön, Ströms Vattudal, Malgomaj och många andra platser i Sverige.

I Kallbygden har undersökningstillstånd beviljats i fyra stora områden med en total yta av 124 km². Det motsvarar 17 500 fotbollsplaner. Bolagen undersöker förekomsten av bland annat vanadin, molybden, koppar och uran.

I Kallbygden liksom i stora delar av Sverige organiserar vi oss i vårt nej till denna mycket riskfyllda exploatering.

Vad är alunskiffer – Varför är den problematisk?

Alunskiffer är en bergart som är **särskilt svår att bryta och hantera ur miljösynpunkt**. Den innehåller låga halter av brytvärda metaller, exempelvis är uranhalten som högst omkring 0,03 procent medan vissa kanadensiska malmer kan innehålla 20 procent uran. För att försöka nå lönsamhet vid utvinning ur alunskiffer krävs mycket stora arealer vilket ger **stora mängder giftigt avfall och omfattande miljöpåverkan.**

Alunskiffer innehåller mer än 60 olika ämnen varav ett dussintal är mycket giftiga som till exempel arsenik, kadmium, bly, beryllium, uran, kobolt och vanadin. När den svavelrika skiffern bryts, krossas och exponeras för luft och vatten lakas metaller och andra **skadliga ämnen ut och når mark och vatten**.

Spridning av **uranhaltigt damm** under gruvdrift är en annan konstaterad riskfaktor och upphettning av kolrik skiffer för metallutvinning ger **enorma koldioxidutsläpp**. De kemiska processerna fortsätter långt efter att en gruva stängts.

I **Ranstad i Västergötland** utvanns uran ur alunskiffer under fyra år på 1960-talet. Gruvan var mycket liten jämfört med dagens projekteringar, 1,5 miljoner ton alunskiffer bröts. Trots det beräknas efterbehandlingen sedan 1990 ha kostat över en halv miljard kronor. Området är i dag **klassat som miljöriskområde,** kontroll och skötsel krävs för att motverka spridning av giftiga ämnen.

I Oviken har prospekteringsbolag mutat in flera miljarder ton alunskiffer där brytning beräknas pågå under drygt 10 år. **Miljökonsekvenser och kontrollbehov kommer att kvarstå genom generationer.**

Varför är vattenfrågan så viktig?

Rent vatten är en av våra absolut viktigaste naturresurser och en grundförutsättning för allt liv. Rent vatten är redan idag en bristvara sett ur både nationellt och globalt perspektiv. Att skydda vattnet är vår skyldighet.

Förorenat gruvvatten är mycket svårt och kostsamt att rena och föroreningar spridas långt utanför gruvområdet. Vatten från Kallbygden rinner bland annat till Kallsjön, vidare till Indalsälven och Storsjön och slutligen ut i Bottenhavet.

Vad står egentligen på spel?

Om gruvplanerna genomförs kommer skog, betesmark och levande landsbygd att trängas undan av enorma dagbrott (öppna kratrar), avfallsupplag och industriområden. Landskapet går aldrig att återställa.

Riskerna omfattar bland annat:

- Förorening av dricksvattentäkter, brunnar, grundvatten och vattendrag med tungmetaller och radioaktiva ämnen.
- Spridning av radioaktivt eller metallhaltigt damm från brytning och transporter.
- Buller, ljusstörningar och tung trafik dygnet runt.
- Kraftigt försämrade förutsättningar för jordbruk, skogsbruk, rennäring, lokal livsmedelsproduktion och för människor att bo och verka.
- Kraftigt försämrade möjligheter för jakt, fiske, friluftsliv och turism.
- Förstörda natur- och kulturmiljöer.
- Sänkta fastighetsvärden och risk för avflyttning.
- Förlust av värdefull jordbruksmark som innebär en stor påverkan på Sveriges livsmedelsberedskap och långsiktiga självförsörjningsförmåga.

Foto: Marcus Hyttmo

Vem bryter - vem äger - vem får eventuella vinster?

Australiska och kanadensiska bolag söker och innehar många undersökningstillstånd i Sverige, vilket ger dem ensamrätt till markernas innehåll av metaller och mineral. Affärsidén är att sälja dessa tillstånd vidare till andra bolag. De utvunna råvarorna **tillfaller bolagen och säljs på världsmarknaden**. De eventuella vinsterna hamnar utomlands medan miljökonsekvenserna får bäras lokalt.

Sveriges minerallagstiftning ger prospekteringsbolag mycket starka rättigheter i förhållande till markägare och lokalsamhällen. Markägare och markrättighetsinnehavare som jaktarrendatorer och samebyar har mycket **små möjligheter att påverka**. Närboende, vandrare, bär- och svampplockare har **ingen talerätt.**

Vem tar ansvar när gruvan eller ekonomin havererar?

Både historiska och aktuella erfarenheter från gruvdrift i alunskiffer och andra metallhaltiga svartskiffrar visar på allvarliga utsläpp och långvariga miljöskador. Gruvbolaget i Talvivaaragruvan i Finland påstod sig ha modern teknik och avancerad miljöövervakning. 2012 inträffade ändå det som beskrivs som den **allvarligaste miljöolyckan i Finlands** moderna historia. Hundratals miljoner liter förorenat vatten läckte ut från en damm som brustit och **förgiftade skogar, vattendrag och grundvatten**. Bolaget gick i konkurs och de omfattande **saneringskostnaderna fick bäras av finska staten.**

Gruvjättarna Boliden och LKAB bryter inte alunskiffer. Utländska bolag avser att exploatera fyndigheter i Kallbygdens och övriga Sveriges alunskiffer och konkurrera på världsmarknaden med producenter i bland annat Kina och Afrika, där både miljökrav och lönekostnader generellt är lägre.

Det väcker frågor om hur dessa bolag ska kunna konkurrera på marknaden samtidigt som de lever upp till de höga miljökrav som behöver ställas. Det finns en **tydlig risk** att miljöhänsyn får stå tillbaka eller att bolagen inte klarar konkurrensen och går i **konkurs**. När det sker blir det svårt att utkräva ansvar av bolaget och säkerställa att **kostnaderna för sanering** täcks. Kostnaderna kommer då att vältras över på oss **skattebetalare**.

Tekniska system kan fallera, dammar kan läcka och extrema väderhändelser blir allt vanligare. Eftersom det saknas långsiktigt beprövade lösningar för alunskifferns särskilda miljörisker måste försiktighetsprincipen gälla. **Varje förslag om alunskifferbrytning bör bedömas utifrån värsta tänkbara scenario – inte bästa tänkbara utfall.**

Vanliga frågor och svar

"Behöver vi inte metallerna för den gröna omställningen?"
Den gröna omställningen får inte ske på bekostnad av rent vatten, livsmedelsproduktion och människors livsmiljö. Om brytningen medför stora och långvariga miljöskador riskerar man att lösa ett problem genom att skapa ett annat. När metallerna utvinns ur alunskiffer genom rostning frigörs dessutom enorma mängder koldioxid. Att motivera gruvan med klimatnytta och i den gröna omställningens namn, samtidigt som processen orsakar stora koldioxidutsläpp, blir väldigt motsägelsefullt.

"Är det inte bättre att bryta i Sverige än i länder med svagare miljöskydd?"
Två fel gör inte ett rätt. Att andra länder har svagare miljöskydd är i sig inget argument för att acceptera **stora risker** för svenska natur- och vattenresurser.

"Måste vi inte acceptera alunskifferbrytning om vi vill ha mobiltelefoner och elbilar?"
Samhället behöver mineraler och metaller, men det innebär inte att all brytning är lämplig på alla platser. Alunskiffer är en särskilt riskfylld bergart som kräver särskild försiktighet. **Att säga nej till alunskifferbrytning är inte att säga nej till all gruvbrytning.**

"Skapar inte gruvor jobb och ekonomisk utveckling?"
Många arbetstillfällen är tillfälliga eller kräver specialistkompetens och går därför inte alltid till lokal arbetskraft. Dessutom är många arbetsmoment automatiserade. Samtidigt riskerar befintliga basnäringar som turism, jordbruk, rennäring och lokalt företagande att trängas undan. Därtill finns arbetsmiljörisker kopplade till exponering för hälsoskadligt damm.

"Sveriges miljölagstiftning är väl tillräcklig?"
Nej, dagens miljölagstiftning är inte anpassad till alunskifferns särskilda risker. Giftiga ämnen som kadmium, bly och arsenik får lämnas kvar i gruvavfall utan krav på separat deponering. Det finns inte heller krav på att samtliga metaller ska utvinnas, vilket innebär att vissa ämnen lämnas kvar i avfallet då utvinning bedöms vara för dyr eller tekniskt komplicerad.

Foto: Louise Forslycke Garbergs

Vad kan jag göra?

Engagemang, organisering och motstånd spelar roll!
Det är betydligt svårare att etablera en gruva där motståndet är starkt. Skriv under namninsamlingen ”Förbjud gruvbrytning i alunskiffer”, se nedan. Lär dig mer, sprid kunskap, kontakta beslutsfattare, lämna synpunkter och överklaga i tillståndsprocesser, engagera dig i lokala nätverk.

I Kallbygden organiseras arbetet genom Kallbygdens intresseförening och Facebookgruppen (FB) I Kallbygden låter vi alunskiffern ligga. Berörda kommuner, Lantbrukarnas Riksförbund (LRF), Naturskyddsföreningen, forskare, markägare, boende och flera riksdagspartier har uttryckt stark kritik och motstånd mot gruvbrytning i alunskiffer med hänvisning till riskerna för vatten, miljö och livsmedelsförsörjning.

Mer information om alunskifferbrytning finns bl a här:

- FB - I Kallbygden låter vi alunskiffern ligga
- FB - Sverige mot brytning i alunskiffer
- FB - Oviksbygden mot brytning
- FB - Norrlandsparadoxen
- www.kallbygden.com
- www.gruvprotest.info
- www.berg.se
- www.lrf.se
- ”Gruvan i Talvivaara – vattenkonsekvenser” – film om Finlands största miljökatastrof.
- Namninsamling ”Förbjud gruvbrytning i alunskiffer” mittskifte.org

Arbetet bedrivs helt ideellt.
Alla bidrag som hjälper oss att sprida information och trycka informationsmaterial tas tacksamt emot.

Kontaktuppgifter:
alunskiffer@kallbygden.com

Tillsammans kan vi bidra till att skydda rent vatten, värdefull jordbruksmark och en levande landsbygd för kommande generationer.

Välkommen att engagera dig!